

5. Стеценко Ю. Відвід судді як складова судового процесу // Юридична газета. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vidvid-suddi-yak-skladova-sudovogo-procesu.html>

6. Черненко О. А. Відвід судді в господарському процесі / О. А. Черненко // Приватне право і підприємництво. 2015. Вип. 14. С. 89-93.

Лисак В.

студентка II курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: старший лаборант

кафедри цивільного права і процесу ТНЕУ

Паращук Л. Г.

РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕДИТОРОМ ПРАВА НА НЕУСТОЙКУ

Найбільш поширеним видом цивільно-правових відносин є зобов'язання, зміст якого становить обов'язок боржника вчинити на користь кредитора певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматись від виконання цієї дії, та відповідне право вимоги кредитора виконання боржником його обов'язку. Проте досить поширеною є практика, коли боржник не дотримується домовленостей та не виконує усіх вимог, передбачених договором та законодавством. Саме тому, з метою стимулювання боржника виконати свою частину зобов'язання та зменшити ним прояв недобросовісності, існують різноманітні види забезпечення виконання зобов'язання, які регулюються главою 49 ЦК України [4].

Одним з традиційних та найбільш вживаних видів забезпечення виконання зобов'язань є неустойка. Це грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредитором у разі порушення першим зобов'язання. Розрізняють такі види неустойки, як штраф та пеня. Варто зазначити, що обидва види забезпечень обчислюються у відсотках. Проте штраф обчислюється від суми невиконаного чи неналежно виконаного зобов'язання, а пеня лише у разі несвоєчасно виконаного зобов'язання. Крім того, різниця полягає і в тому, що штрафом є чітко визначена сума, яка сплачується одноразово, а пеня обчислюється за кожен день прострочення виконання та має триваючий характер [4].

Варто зазначити, що законодавець визначає предметом стягнення неустойки не лише грошові кошти, а й рухоме та нерухоме майно. Проте серед учасників зобов'язальних правовідносин стягнення неустойки у вигляді майна не користується великою популярністю. І це не випадково, адже неустойка нараховується у відсотках, і сторони договору віддають перевагу неустойці в грошовій формі [3, с. 55].

Але стягнення неустойки у вигляді майна не становить ускладнень. Сторони просто встановлюють в договорі, що штрафом виступатиме певна річ (пральна машина; холодильник; гаражний бокс, партія товарів тощо), оцінивши вартість цієї речі як таку, що відповідає певному розміру штрафу [3, с. 56].

Відповідно до ч.1 ст. 550 ЦК України право на неустойку виникає незалежно від наявності у кредитора збитків, завданих невиконанням чи неналежним виконанням боржником обов'язків. Це свідчить про те, що протиправна поведінка, шкода (збитки), причинний зв'язок між протиправною поведінкою і шкодою та вина порушника не є обов'язковими для відшкодування збитків, як це передбачено при настанні загальної цивільно-правової відповідальності. Для стягнення з боржника неустойки достатнім є наявність лише двох умов, а саме протиправної поведінки та вини боржника [1].

Звідси випливає, що застосування неустойки як виду забезпечення виконання зобов'язань має ряд переваг. Перш за все, вона застосовується незалежно від заподіяння збитків. Крім того,

на позивача, тобто кредитора, не покладено обов'язку надавати докази щодо неналежного виконання чи невиконання зобов'язання, достатнім є лише сам факт порушення. Більше того, неустойка може застосовуватись в ході виконання договору, тобто при порушенні певного обов'язку чи умови, а не лише в результаті невиконання договору в цілому.

Варто підкреслити, що важливою умовою для застосування неустойки як виду забезпечення виконання зобов'язання є істотне зацікавлення кредитора у реальному виконанні боржником передбачених даним зобов'язанням дій. Тому можливість застосування неустойки у разі настання несприятливих наслідків спонукає боржника належним чином виконувати взяті на себе обов'язки.

Слід звернути увагу, що кредитор не має права на неустойку в разі, якщо боржник не відповідає за порушення зобов'язання. Обов'язок доведення настання цієї обставини покладається на боржника. Боржник, який порушив зобов'язання, звільняється від відповідальності, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили [4].

Загальновідомим в доктрині цивільного права є поділ неустойки на законну та договірну. Законна неустойка визначається ЦК України і застосовується незалежно від встановлених сторонами домовленостей. Договірна, в свою чергу, навпаки – встановлюється угодою сторін, її розмір, співвідношення із збитками залежить від основного зобов'язання [5, с. 98].

Встановлення обмежень надмірно великих розмірів стягнення неустойки є дієвим способом зменшення свавілля з боку кредитора. Це знаходить своє відображення в існуванні нормативного та судового способів обмеження неустойки. Нормативний спосіб – це встановлення у нормативних актах визначеного максимуму, за який даний вид забезпечення виконання зобов'язань не може виходити. Зокрема, це відображено в законі України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань», у ст. 3 якого зазначено, що розмір пені, яка обчислюється від суми простроченого платежу, не може перевищувати розмір подвійної облікової ставки НБУ, що діяла у період, за який сплачується пеня [2].

Проте, варто підкреслити, що цей закон є спеціальним, а перелік осіб, на яких він поширюється – вичерпним. Адже, відповідно до закону, суб'єктами договірних зобов'язань є підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності, а також фізичні особи-підприємці. Крім того, вищезгаданий закон обмежується регулюванням договірних правовідносин щодо відповідальності за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань [2].

Стосовно судового способу, то він являє собою зменшення неустойки за рішенням суду. Зокрема, це підкреслено в ст. 551 ЦК України, а саме в частині 3, яка визначає, що розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення [4].

ЦК України окреслює принцип реального виконання зобов'язань, сутність якого полягає в тому, що стягнення неустойки та збитків не звільняє боржника від виконання зобов'язання в натурі. Це означає, що сплата або передання неустойки (та збитків) не припиняє існування основного зобов'язання, забезпеченого неустойкою. Тим самим воно уособлює акцесорність забезпечувального зобов'язання [1].

Сплата неустойки не позбавляє кредитора права на відшкодування збитків, завданих невиконанням чи неналежним виконанням зобов'язання. Тобто якщо договором або законом за порушення зобов'язання встановлена неустойка, вона підлягає стягненню в повному обсязі, незалежно від відшкодування збитків. Саме у зв'язку з цим така неустойка отримала назву «штрафна», оскільки в даному випадку компенсаційну функцію виконує саме відшкодування збитків, а сума неустойки є виключно покаранням боржника за порушення зобов'язання [1].

Можна зробити висновок, що з усіх видів забезпечення виконання зобов'язань, саме неустойка є найзручнішим засобом спрощеної компенсації втрат кредитора, викликаних невиконанням або неналежним виконанням боржником своїх обов'язків. Неустойка може бути стягнута лише за сам факт порушення зобов'язання без необхідності надання доказів, які б підтверджували ще й факт завдання збитків та їх розмір. Крім того, використовуючи такий спосіб забезпечення зобов'язання, як неустойка, сторони вправі на власний розсуд сформулювати умови договору про неї, у тому числі й щодо розміру неустойки та порядку її обчислення.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 6-те вид., перероб. і допов./ за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2019. Т. II. 1048 с.
2. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 11.07.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.04.2020).
3. Пучковська І. Неустойка серед правових наслідків порушення договору. *Прикарпатський юридичний вісник*. Івано-Франківськ, 2016. № 6 (15). С. 55-58.
4. Цивільний кодекс України від 02.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.04.2020).
5. Черкашин С. В. Зменшення розміру неустойки судом: теоретико-практичний аспект. *Право і суспільство*. Харків, 2019. № 4. С. 96-103.

Манвєлішвілі І.

студентка 3 курсу

юридичного факультету

Тернопільського національного

економічного університету

Науковий керівник: к.ю.н., доцент

кафедри конституційного, адміністративного

та фінансового права ТНЕУ

Ментух Н.Ф.

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

У процесі своєї діяльності між суб'єктами господарювання, органами державної влади та іншими суб'єктами, які займаються господарською діяльністю постійно виникають, функціонують та припиняються господарські відносини. Господарські відносини - складне явище, адже зіткнення інтересів призводять до конфліктів та суперечностей між суб'єктами господарської діяльності. Через це у процесі розвитку ринкових відносин в Україні все більшого значення набуває проблема вдосконалення правового регулювання питання захисту прав суб'єктів господарювання та підвищення ефективності способів вирішення господарських спорів.

Як показує практика, судовим чи третейським рішенням господарського спору повністю або частково є незадоволені обидві сторони. На відміну від вітчизняної практики, де судовий порядок в межах господарських спорів є переважаючим, у зарубіжній практиці альтернативне врегулювання спорів (комерційних, торгових, економічних тощо) зазнало більш широкого застосування. Альтернативне врегулювання – це група процесів, за допомогою яких вирішуються конфлікти без звернення до судових органів, та здійснюється, як правило, недержавним органом чи приватною особою, та ґрунтується на принципах добровільності, нейтральності, конфіденційності, диспозитивності, рівності сторін тощо [1, с. 10].

На сучасному етапі розвитку української правової держави суспільство потребує ефективних методів для вирішення спорів, які характеризуються мінімальними часовими та фінансовими витратами. Оптимальний спосіб для вирішення цієї проблеми - медіація, інститут примирення основною метою якого є спрямованість на збереження та продовження партнерських стосунків між конфліктуючими сторонами.

До того ж, як зазначають окремі дослідники, що судова практика свідчить про завантаженість судів, процес вирішення спору стає затяжним, що часто робиться навмисно. Послуги кваліфікованих юристів є надто вартісними, вони стають недоступними для громадян. Та і механізм примусового виконання рішень часто не спрацьовує, особливо коли боржники не бажають виконувати вимоги суду. Проблеми судочинства пов'язують також і з